

PROFESSIONSESSAY

Historie etape 3 & Artful learning

Hvordan kan en lærer i historieundervisningen i en sjette klasse inddrage sanselig læring i et forløb, der sigter mod udvikling af basale (grundlæggende) færdigheder i kildeanalyse?

Joschka Heuer (3035191)

2024

Indholdsfortegnelse

Indledende bemærkninger	2
Afgrænsning.....	2
Baggrund	3
<i>Efterkrigstiden 1950-1973 – Prosperitet</i>	<i>3</i>
Fagdidaktisk Teori	5
<i>Embodiment og den enaktive læring</i>	<i>5</i>
<i>Kildearbejde, Genstande og Detektiv analogien</i>	<i>6</i>
<i>SMTTE – Modellen.....</i>	<i>7</i>
Præsentation af undervisningsforløb	7
<i>Element 1 – Opstart – Tankerejse</i>	<i>8</i>
<i>Element 2 – Historiedetektiver.....</i>	<i>8</i>
<i>Element 3 – Det kreative Slutprodukt.....</i>	<i>9</i>
Analyse.....	9
<i>Sammenhæng</i>	<i>9</i>
<i>Mål / Tegn</i>	<i>9</i>
<i>Tiltag.....</i>	<i>10</i>
<i>Evaluerings.....</i>	<i>11</i>
Fund og diskussion.....	12
<i>Det som overraskede mig</i>	<i>12</i>
<i>Implikationer og perspektiver</i>	<i>13</i>
Konklusion i form af DigiTalk - Voicerecord	13
Bilag	14
<i>Bilag 1 - Handout</i>	<i>14</i>
<i>Bilag 2 – Tankerejse</i>	<i>20</i>
<i>Bilag 3 – ledetråd</i>	<i>22</i>
<i>Bilag 4 – Empiri</i>	<i>24</i>
Bibliografi	25

Indledende bemærkninger

Senest siden 2016 er der sket et markant skifte i vores samfund. Forskere argumenterer for, at vi er skiftet ind i noget der kan kaldes et postfaktuelt samfund (Peters, 2021). Det betyder, at alternative fakta i stigende grad blander sig imellem faktabaserede indhold i alle former for medier. Begrebet 'Fake News' der gennem Donald Trumps tid som præsident af USA har oplevet højkonjunktur og er ofte blevet brugt i humoristiske sammenhænge i forbindelse med den tidligere præsident, har store konsekvenser for verdenen i dag (Woodward, 2020). For eksempel kan der påvises, at den såkaldte russiske 'desinformation mashine' har haft indflydelse på præsidentvalget i USA i 2016, men også påvirker politikken, økonomien og samfundet i f.eks. Tyskland (Shane & Frenkel, 2018). I marts 2024 offentliggjorde et tysk parlamentarisk kontroludvalg en bedømmelse af den russiske indflydelse i det tyske samfund som åbenbart indeholdt desinformationskampagner i medierne, sociale netværk og på platforme, massiv propaganda gennem hack- og lækageoperationer, spionage og cyber-angreb, målrettet instrumentalisering og fremme af migration, valgmanipulation og indflydelse på den politiske beslutningsproces, helt ned til- også økonomisk- støtte til ekstreme grupperinger (von Notz, 2024).

Allerede denne korte ekskurs ind i den postfaktuelle realitet viser, at alternative fakta omgiver os i vores dagligdag, og at vi i stigende grad skal kunne evaluere hvilke informationer, der baserer sig på fakta, og hvilke ikke gør. Det er vigtigere end måske nogensinde før, at elever opnår kritiske færdigheder i at analysere og vurdere kilder. Samtidig viser forskning, at mange elever kæmper med motivationen og engagementet, når læring bliver for teoretisk eller abstrakt. Fra mine egne erfaringer kan jeg sige, at det særligt i historiefaget kan være vanskeligt for eleverne at relatere til fjerne tidspunkter og begivenheder.

Her opstår en relevant undren: Hvordan kan vi som undervisere gøre denne læring mere meningsfuld og nærværende for eleverne, samtidig med at vi udvikler de grundlæggende kildeanalytiske færdigheder, der er så nødvendige for at kunne navigere i en stadig mere kompleks verden?

Derfor vil jeg gerne beskæftige mig med det følgende undersøgelsesspørgsmål:

Hvordan kan en lærer i historieundervisningen i en sjette klasse inddrage sanselig læring i et forløb, der sigter mod udvikling af basale (grundlæggende) færdigheder i kildeanalyse?

Afgrænsning

Jeg har valgt at arbejde med genstande som læremidler, fordi de i sig selv er kilder til viden om fortiden. I historiefaget er det essentielt for eleverne at udvikle kompetencer til at vælge, analysere og tolke kilder i relation til deres problemstillinger. De skal lære at konstruere fortællinger om fortiden baseret på de forskelligste kilder, de har til rådighed (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019). Dette arbejde er en gradvis proces, der begynder i 3.-4. klasse, hvor eleverne stifter bekendtskab med enkle kildekritiske begreber, der hjælper dem med at forstå, at fortiden ikke blot er en statisk realitet, men en konstruktion af fortællinger, der kan variere alt efter perspektiv og kildevalg. Her egner genstande (historiske artefakter)

sig særligt godt, da eleverne ser, lugter til og måske hører dem, og der dermed vækkes der en nysgerrighed og motivation til nærmere undersøgelse (Pietras & Poulsen, 2016). Netop dette gør arbejdet med genstande prædestineret til at inddrage den sanselige læring i forløbet. Dette ville ikke være muligt i samme grad med historiske tekster eller fotografier.

Undersøgelsen er i høj grad relevant både i forhold til fagformålene og fællesmålene i historie. Et af de væsentlige mål med faget er at skabe en form for historisk bevidsthed hos eleverne. Det vil sige, at eleverne få en forståelse af for, at fortiden i sig selv er ikke længere, men har efterladt sig spor i form af genstande, tekster, erindringer, billeder, byrum, kulturlandskab, traditioner, kultur og måder, vi omgås og forstår hinanden på (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019). Arbejdet med genstande kan skabe denne forståelse da eleverne beskæftiger sig med relikter fra fortiden og prøver at forstå eller udforske deres ophavssituation. Dette indebærer ikke kun at samle informationer om fortiden, men også at skabe forståelse for de metoder, der anvendes i denne proces.

Dette leder direkte over til det næste punkt. I fællesmålene for faget historie finder vi kompetenceområdet kildearbejde. Eleverne skal ifølge dette efter 4. klasse være i stand til at anvende kilder til at opnå viden om fortiden (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019). Ved at slutte sig frem til en genstands ophavssituation arbejder eleverne med at forstå og anvende et bredt kildebegreb. Det betyder, at alt, hvad der kan bidrage til at belyse og måske besvare de spørgsmål, man stiller til fortiden, kan bruges som kilder. Dette giver grundlag for en udvikling af det funktionelle kildebegreb, da eleverne prøver at udforske og forstå ophavssituationen.

Baggrund

Efterkrigstiden 1950-1973 – Prosperitet

I 1950'erne startede en ny epoke i Europa. Den økonomiske tristesse, der var en del af den direkte efterkrigstid sluttede og en epoke startede, der bagefter også blev kaldt for 'den gyldne æra', 'trente glorieuses' (fransk) eller 'Wirtschaftswunder' (tysk). Denne tid startede ikke for hele Europa på samme tidspunkt, men udfoldede sig i løbet af 50'erne (Kaelble, 2011). Epoken er f.eks. kendetegnet ved, at der økonomierne på tværs af Europa voksede med 4%-4.5% per år. Der er forskellige forklaringer på hvorfor denne enorme økonomiske vækst startede. En af forklaringerne er opgøret med en protektionistisk økonomisk politik efter 1945, liberaliseringen af den internationale økonomi i Pax Americana, men også den store mobilitet af arbejdskræfter samt statens investering af store dele af BNP i forskellige sektorer. En anden forklaring er, at den europæiske økonomi ikke havde levet op til dets potentiale mellem starten af første verdenskrig og slutningen af anden verdenskrig og nu kom tilbage på vækstsporet med stor fart, da produktiviteten og teknologien egentlig var meget større end inden denne krigsfase (Kaelble, 2011). Menneskernes indkomster og lønninger steg mellem 1950 og 1970 så markant som aldrig inden. Man anslår, at lønninger i Frankrig firedoblede og en tredobling i Tyskland og Sverige. Også i Danmark steg reallønnen gennem to årtier, noget der aldrig kunne gentages senere (Dansk Arbejdsgiverforening, 2007). Derudover steg skatteindtægterne enormt. Dette frigjorde i hele Nord- og Vesteuropa store mængder af kapital der fra politikens side blev investeret i udbygningen af sundhedssektoren, uddannelsessystemet og ekspansionen af byområder.

Udviklingen Danmark tog i denne prosperisitske periode kan bedst sammenlignes med udviklingen landet tog i overgangen fra jæger-samler samfundet til landbrugssamfundet mere end 4000 år inden vores tidsregning. Samfundet forandrede sig markant i meget vigtige områder i denne tidsperiode. Levestandarden af de fleste danskere og mulighederne for livsudfoldelse blev markant bedre i 1949 var Danmark blevet medlem af Nato og dermed overvundet den internationalpolitiske neutralitet som man startede i 1864. Dermed knyttede sig Danmark i høj grad den liberalistiske, kapitalistiske del af verdenen der i mange omgange var ledet af USA og som var nu i den kolde krig modstykket til den kommunistiske akse. Dette gav Danmark mulighed for politiske men også økonomisk samarbejde. Dermed forandrede sig derudover også det politiske billede i landet. (Sørensen, 2020) Opkomsten af 'det nye venstre' og fremkomsten af nye partier på højrefløjen spillede en rolle her.

I dansk efterkrigspolitik spillede tre begreber en stor rolle. Vækst kom via den internationale højkonjunktur der slog igennem i Danmark omkring 1960. Dette sørgede for velstand. Danskerne havde mange flere penge mellem hænderne. Socialdemokratiet, der dominerede dansk politik i perioden, sørgede for at udvide velfærdsstaten som en model for det ønskværdige samfund. Derudover opstod der brud med normer og værdier i samfundet, især gennem ungdomskulturen, som gjorde oprør mod forældregenerationen.

En forklaring på dette oprør er, at den økonomiske vækst frigjorde ressourcer i både familierne og hos individet. Der var ikke nødvendigt længere at komme på arbejdsmarkedet efter 7. Klasse, men mange tog en gymnasieuddannelse eller en anden form af videreuddannelse. Dermed opstod der en tid i de unges liv, hvor de kunne udleve sig på anden måde end den forrige generation. De unge havde flere penge til rådighed så de 'opstod' som forbrugere og deres mulighed for selvstændighed blev meget større.

Oprøret virkede på hele befolkningen som en indsprøjtning af mere frisind og åbnede muligheder for større lighed (Sørensen, 2020). Ungdomsoprøret var præget af modsætninger: det fremmede både fællesskab og individuel identitetsdannelse relateret til køn, klasse og slægt. Ideologien var en blanding af optimisme om fremskridt og bekymring for atomkrig og kapitalisme. Betydningen af oprøret er blevet vurderet forskelligt, nogle ser det som frigørelse, mens andre opfatter det som egoisme. Selvom ungdomsoprøret gjorde indtryk, levede de fleste danskere stadig et traditionelt liv med familieværdier og konventionelt arbejde (Sørensen, 2020).

I starten af 50'erne var det normal, at en familie med flere børn boede i en 2-3-værelses lejlighed, uden eget toilet, varmt vand eller adgang til eget badeværelse. I 1955 havde kun 62 % af boligerne eget toilet, men dette tal steg til 88 % i 1970. Andelen med eget bad voksede fra 36 % til 71 Kakkellovne og osende brændstoffer som petroleum, kul og koks var på vej ud. I 1955 havde 34 % af boligerne fjern- eller centralvarme, men dette tal var steget til 84 % i 1970. Desuden voksede kvadratmeterne per person, hvilket gav familiemedlemmerne mulighed for mere privatliv. De moderne boliger og husholdningsmaskiner som køleskabe, vaskemaskiner, fryserne og støvsugere frigav også tid fra huslige pligter, hvilket førte til mere fritid og gjorde det muligt for kvinder at arbejde uden for hjemmet (Sørensen, 2020). Denne periode var domineret af massekonsum i hele vesten, også Danmark. Dette sås også i

hjemmet, hvor udgifterne til mad i forhold til lønnen faldt markant fra starten af 1950'erne, og befolkningen begyndte at købe mere tøj, elektriske varer og livsstilsprodukter som biler og større huse (Kaelble, 2011).

Det var i 1973 at der opstod den første oliekrise. Dette markerede enden af den økonomiske velstand, henholdsvis den hurtige udvikling af denne. Den blev udløst af OPEC-landene (Organisationen af Olieeksporterende Lande) der reducerede olieproduktionen og hævede priserne kraftigt som svar på den politiske situation i Mellemøsten. De høje priser på olie førte til stigende produktionspriser og dermed en inflation i de fleste Europæiske økonomier. Samtidigt stagnerede væksten og arbejdsløsheden steg, reallønningerne faldt og købekraften blev mindre. Danmark blev ramt hårdt, da de var afhængige af olien, der dækkede hovedparten af energiforbruget (Farbøl, Sørensen, & Olesen, 2018).

Fagdidaktisk Teori

I det følgende vil jeg gerne afklare det fagteoretiske fundament på hvilket jeg arbejder i denne opgave.

Embodiment og den enaktive læring

Grundantagelsen, der udgør embodiment-forståelsen, er, at kognition er afhængig af kroppen og dens relationer til omverdenen. Den foregår ikke udelukkende gennem hjernen (Olesen, 2021). Begrebet er i vores tid præget af f.eks. Kjeld Fredens, der ser læring som proces der forener krop, hjerne og omverden. Disse tre elementer ses som en helhed. Det drejer sig om et holistisk syn på læring, hvor disse tre faktorer er uadskillelige (Fredens, 2018). Dette syn på kognition og læring kan forklares gennem Fredens omverdensmodel, der fremhæver en tæt forbundet sammenhæng mellem hjerne, krop og omverden.

Hjernens biologi og mentale processer er både socialt forankrede og formet af historie og kultur. Tankemæssige processer er ikke begrænset til hjernen alene, men er tæt forbundet med kroppen og de omgivende miljøer. Hjerne og krop arbejder i samspil, hvor vores handlinger påvirker verden omkring os, mens denne verden samtidig former kroppens muligheder og hjernens processer. Alt dette sker i et dynamisk kredsløb mellem hjerne, krop og omgivelser. Hjernens er kropsliggjort (embodied), da hjerne og krop interagerer i sociale relationer i omverdenen (Klinkby, 2021).

Vi bevæger os her i området af neuropædagogikken. Det, som jeg her kalder for hjernen, kan forenklet illustreres ved Macleans model af den tredelte hjerne. Den deler hjernen i tre områder. Det autonome niveau, der er bearbejder sanserne, det limbiske niveau der styrer følelserne og det præfrontale niveau der er ansvarlig for tankerne. De tre niveauer agerer i tæt samspil, og hjerneprocesserne er komplekse, da de involverer alle tre lag. Det limbiske system samarbejder med det autonome, sansende og fysiske lag, hvilket betyder, at følelser altid ledsages af en fysisk reaktion og omvendt. Tilsvarende kan tanker udløse emotioner, og de fleste emotioner vil være knyttet til en tanke. Disse tre lag påvirker hinanden gensidigt og arbejder i fællesskab. Kognition, altså vores tankeprocesser, involverer både kroppen og

følelserne, og kognitive processer afhænger af både bevidste og ubevidste elementer (Klinkby, 2021).

Forskningen i læring har i fortiden været domineret af enten den behavioristiske eller den kognitivistiske tilgang, der begge har undervurderet kroppens betydning. Men teorierne om embodiment eller kropsliggørelse, har lagt fundamentet for det, som vi kalder for den enaktive tilgang til læring. Ud fra dette perspektiv danner handlinger, der er knyttet til en given sag, en kropslig forbindelse til omverdenen og danner et grundlag for ny indsigt. De giver eleverne sansemotoriske erfaringer, der giver konceptuel indsigt i sagen (Madsen, 2021). Når elever sanser og skaber gennem handlinger, så opnår de erfaring fra verden og giver samtidig tilbage til den.

I mangefacetterede sanselige opgaver gives børn flere deltagelsesmuligheder. Sansning af konkrete objekter styrker dannelsen af det neurale netværk og dermed læringen. Derudover udløser arbejdet med hænderne dopamin og eleverne kan holde deres opmærksomhed bedre, det styrker dannelsen af det neurale netværk og dermed læringen (Klinge, 2024). Derudover vises det, at sansemæssige oplevelser sætter sig som aktive erindringer (Gerken & Pietras, 2017).

Kildearbejde, Genstande og Detektiv analogien

Kildemateriale betegner alt der er tilbage fra fortiden. Det funktionelle kildebegreb handler om at identificere vurdere historisk materiale som kilder og bruge det til at skabe historiske fremstillinger. Her er det vigtigt at fastholde, at vores spørgsmål til fortiden altid ændrer sig ud fra det behov af afklaringer vi har i specifikke situationer (Lund, 2016).

Under kilderne skelner mellem levn og beretninger. Levn opdeles yderligere i to hovedgrupper: genstande, der er tavse, da de ikke har et budskab ud over deres eksistens og dem der er meddelende pga. at de meddeler os noget gennem symboler, tekst eller billeder. Beretninger betegner alt det, der eksisterer i en litterær form (Lund, 2016).

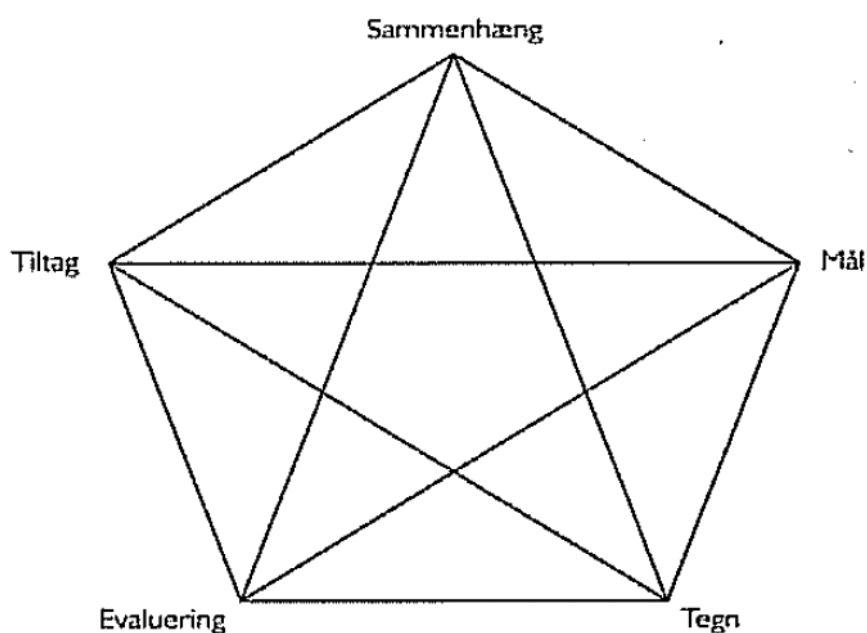
Genstande er et naturligt startpunkt når det gælder om at udvikle færdigheder i at slutte til en ophavssituation. De har et stort potentiale for udvikling af historisk tænkning på alle aldersniveauer. Derudover kan arbejdet med disse udløse undren og nysgerrighed, særligt hvis det ikke er klart hvad genstanden er, eller blev brugt til. Her kan læreren gøre brug af detektivanalogien, hvor eleverne med hjælp af f.eks. et spørgeskema skal stille forskellige spørgsmål til en historisk genstand og på denne måde lave en genstandsanalyse (Olesen, 2021).

Idealt er det, hvis genstandene er til stede i klasserummet. Den historiske genstand kan på denne måde bygge en bro mellem fortiden og nutiden. Eleverne deltager i historien, hvori der ligger et stort historiedidaktisk potentiale. I forhold til Fælles Måls tre kompetenceområder kan der skabes en forbindelse til f.eks. 'kronologi og sammenhæng'. En genstand, kan fortælle noget om hvordan vores samfund har udviklet sig gennem tid og dermed give indblik i brud og kontinuitet (Olesen, 2021). Arbejdet med genstande aktiverer elever på en mere alsidig

måde end den traditionelle ord baserede læring. Den kognitive begrebsstige kan i arbejdet med genstande vise os en udvikling i elevernes tænkning og forståelse omkring emnet.

SMTTE – Modellen

SMTTE-modellen er en pædagogisk model der kan hjælpe en underviser med at planlægge, gennemføre og evaluere sin undervisning. Hvert bogstav i navnet relaterer her til en didaktisk kategori der alle sammen står i indbyrdes relation. **S står for sammenhæng**, og beskriver den særlige kontekst i hvilken undervisningen foregår i. Dermed forbundet også undervisningsvilkår men også den undren der førte til den fokus underviseren sætter. **M står for Mål**, og beskriver de realistiske mål, som sættes for forløbet. Det første **T står for tegn**. Her menes tegn på at målene er blevet nået, man kunne sige tegn på læringen eller progressionen der er ønsket. Det næste **T står for tiltag**. Her bestemmes hvilke didaktiske greb underviseren anvender, der kan forventes at føre i retningen af de ønskede mål. Det gælder både indhold, men også organisering af undervisningen. **E står for evaluering**. Her bestemmes der inden forløbet på hvilken måde det kunne være muligt at evaluere, om eleverne viser progression mål målene. Hvordan kan tegn på læring identificeres. Derudover evalueres der efter undervisningsforløbet gennem refleksion hvordan forløbet kunne blive udviklet baserende forløbets succes eller udeblevne succes (Nørregaard Rasmussen, 2008).

Figur 1 - SMTTE-modellen (Nørregaard Rasmussen, 2008).

Præsentation af undervisningsforløb

Mit undervisningsforløb består af fire hovedelementer, som jeg i det følgende gerne vil præsentere. Jeg vil her sætte fokus på hvilke fagdidaktiske teorier bliver anvendt og dermed begrunde mine didaktiske valg.

Element 1 – Opstart – Tankerejse

I starten af forløbet engagerede jeg eleverne i en tankerejse. Eleverne skulle dertil sidde på deres pladser, lukke øjnene og måske endda lægge deres hoveder på hænderne eller lignende. Vigtigt her var, at eleverne havde det hyggeligt, da de nu skulle koncentrere sig på det, der blev læst for dem. Tankerejsen introducerede dem til emnet og hjalp dem med at leve sig ind i rollen som historiedetektiv. Jeg har tilknyttet teksten jeg læste som bilag (Bilag 2 – Tankerejse). Tankerejser understøtter embodiment-tilgangen ved at inddrage elevernes krop og sanser i læringsprocessen. Eleverne blev bedt at tænke sig ind i et historisk scenarie og placere sig som del af dette. Hermed sker der et kropsligt og følelsesmæssigt engagement der kan have en positiv påvirkning på læringsprocessen (Olesen, 2021). Den enaktiv læring understøtter ideen om, at viden udvikles gennem elevernes interaktion med omgivelserne. Handling og sansning er vigtigt for de mening skabende processer. Når eleverne foregiver at være detektiver, skaber eleverne deres egne mentale billeder og hypotetiske scenarier og får dermed oplevelsen. Derudover gav denne sanselige erfaring alle eleverne mulighed for deltagelse i vores opstart og fundamentet for forløbet. Dette er essentielt i forhold til elevernes læringsprocesser (Klinge, 2024).

Element 2 – Historiedetektiver

Efter at eleverne nu følte sig in i detektivrollen skulle de i den næste del selv engagere sig i denne rolle. I grupper af 4 elever undersøgte en historisk genstand, som jeg tog med ind til klassen og tildelte til gruppen. Hertil fik eleverne en bevismappe, som de skulle bruge. Heri er der spørgeskema og dermed opgavebeskrivelser der skulle hjælpe dem på deres vej (Bilag 1 – Handout). Ifølge den enaktive læringsteori skabes forståelse gennem en aktiv interaktion med omgivelserne (Madsen, 2021). Elevernes bevismapper opfordrede dem at undersøge deres genstande aktive og systematisk. Spørgeskemaet hjalp her i form af en guide, men det er elevernes egne tolkninger og undersøgelser, der er centrale i meningsskabelsen. De skulle her udvikle egne hypoteser og er dermed meget aktive i læringsprocessen. Under deres undersøgelser skulle eleverne aktivt røre ved genstandene, føle, lugte og undersøge dem visuelt. Kort sagt brugte de deres sanser og engagerede sig i kropslig læring, hvilket ifølge embodiment-teorien fremmer en dybtgående forståelse. Eleverne oplevede historien i dette forløb gennem mentale men også fysiske sanseindtryk, og havde dermed muligheden til at skabe en personlig forståelse for genstandens betydning (Gerken & Pietras, 2017). Centralt i denne del af forløbet var at eleverne lærte at nærme sig genstande som kilde for historisk viden på en systematisk og kritisk måde. Hertil brugte de spørgeskemaet der understøttede dem i den systematiske analyse og med dokumentationen af de spor de indsamlede. En vigtig pointe var, at eleverne lærte, at historisk viden ikke er absolut, men noget, der sammensættes og fortolkes ud fra de spor genstandene bærer i sig. Derudover blev eleverne gennem arbejdet med deres bevismapper også opfordret til at prøve at sammenligne genstandene med noget de kender fra vores nutid. Her blev der arbejdet med elevernes forståelse af kontinuitet og brud. De skulle drøfte mulige forklaringer på ligheder og forandringer og grundene til disse og opstille hypoteser (Poulsen, 2021). Dette fremmede deres historiske tænkning.

Element 3 – Det kreative Slutprodukt

I den sidste del af forløbet bedes eleverne at bruge alle informationer om genstanden de kunne samle, i produktionen af et kreativt produkt. Produktet skulle vise en situation i hvilken genstanden bliver brugt i fortiden. Eleverne kunne vælge mellem at skrive en lille fortælling eller et lille teaterstykke de kommer op med. Vigtigt er det er klart hvilken rolle genstanden spillede i menneskernes liv. Når eleverne vælger mellem kunstneriske fremstillinger, engagerer de sig aktive i at formidle deres egne fortolkninger. Gennem denne kunstneriske proces udforsker de genstandens betydning på et mere personligt niveau og forbinder det med deres egne ideer. Den enaktive tilgang understøttes her, idet eleverne ikke blot tilegner sig viden, men aktivt skaber og forankrer deres egen forståelse. Det er altså en aktiv, transformativ proces (Madsen, 2021). Ved at spille eller skrive havde eleverne igen mulighed for kropslig eller sanselig fordybelse. Når eleverne f.eks. valgte at opføre en scene, skulle de leve sig in i den tid og situation hvor genstanden blev brugt. De oplever altså, hvordan det historisk kunne have været. Dermed tilbyder aktiviteten eleverne en mulighed der anerkender det holistiske syn på læring hvor krop, hjerne og omverden er i samspil (Fredens, 2018). Desuden ville opførelsen af en scene eller skabningen af en fortælling om genstanden give eleverne muligheden til at udvikle historisk empati. De skal dertil forstille sig hvordan livet i den historiske kontekst kunne have været. Dermed fremmes elevernes historiske tænkning (Poulsen, 2015).

Analyse

Sammenhæng: Med dette forløb prøvede jeg at give eleverne en praktisk og sanselig tilgang til undervisningen i historie ved at bruge fysiske, historiske genstande som analyseobjekt. Historiefaget og særligt kildearbejdet kan virke 'tørt' for eleverne, da det ofte relaterer til begivenheder der kun med meget fantasi kan relateres til elevernes livsverden. Ved at lade dem udforske autentiske eller reproducerede historiske genstande, bliver historien mere konkret og nærværende. Detektivanalogien gav undervisningen en legende karakter, hvilket skabte motivation for eleverne til at fortolke historie gennem objekter (Lund, 2016).

Mål / Tegn

Tegn på læring er tæt forbundet med målene. Jeg vil derfor bearbejde kategorierne sammen.

Mit undersøgelsesspørgsmål var det følgende:

Hvordan kan en lærer i historieundervisningen i en sjette klasse inddrage sanselig læring i et forløb, der sigter mod udvikling af basale (grundlæggende) færdigheder i kildeanalyse?

Basale færdigheder i kildeanalyse kan findes i Fælles Målene for undervisningsfaget historie. Her fremgår der følgende mulige mål. I kompetenceområdet 'Kildearbejde' skal eleverne lære at bruge kilder til at opnå viden om fortiden. De skal lære at analysere og fortolke historiske genstande som kilder (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019). Dertil skal de opbygge viden om genstandsanalyse.

Derudover skal eleverne udvikle kognitive færdigheder som: observere, forstå, fortolke forklare eller drage slutninger (Lund, 2016). Eleverne skal også udvikle viden over kildekritiske begreber såsom genstandes livsforløb og funktion, deres tilstand eller ophavssituation.

Vigtigt i forhold til de mål der blev sat for dette forløb er at der er en mulighed for at evaluere opnåelsen af dem i retrospektiv. De skal altså være målbart og opnåeligt, at der kan identificeres tegn. Derfor har jeg valgt følgende må:

Kildekritiske Begreber: Eleven kan anvende begreber der er forbundet med kildeanalyse.

Observation: Eleven kan observere en historisk genstand og notere relevante detaljer og så trække enkelte slutninger i analysen. Derudover lave hypoteser baserende på analysen.

Tegn på læring kunne være brugen af ord som: tilstand, ophavssituation eller funktion.

Jeg introducerede fagbegreberne til eleverne gennem tankerejsen, men også da jeg gav introduktionen til forløbet. Vi skrev dem på tavlen for at beholde dem synlige gennem undervisningen, så eleverne blev mindet om at bruge ordene. I det danske mindretal blander eleverne ofte sprogene med hinanden, og det kan være vigtigt at give dem glossar de skal anvende aktive. Derfor var jeg lidt overrasket, da eleverne viste tydeligt, at de havde lært at anvende flere kildekritiske begreber ret hurtigt. De kunne for eksempel tale om genstandenes funktion og ophavssituation når de interagerede i deres grupper. Flere elever kunne identificere, hvilke spor der afslørede noget om genstandenes alder eller anvendelse.

Eleverne viste under refleksionen, at de havde forstået, hvordan historie bygger på spor og tolkninger. De gav udtryk for, at de nu forstod, at man ikke bare får færdige svar, men at historiefaget handler om at stille de rigtige spørgsmål og opdage ting på egen hånd.

De deltog aktivt i de sanselige undersøgelser. De viste stor nysgerrighed overfor genstandene, stillede mange spørgsmål, og diskuterede i grupperne, hvad de kunne være brugt til. Der var enkelte elever, der var lidt tilbageholdende i starten, men efter at have set andre engagere sig, begyndte de også at deltage aktivt. De formåede at diskutere indbyrdes i grupperne og kunne samarbejde om at formulere deres hypoteser. Der var en god fordeling af, hvordan de skiftedes til at undersøge genstandene, og de fleste grupper brugte spørgeskemaerne som en fælles vejledning, hvilket førte til dybere diskussioner

Tiltag

Forløbet var struktureret i forskellige faser med konkrete aktiviteter,

Introduktion og tankerejse: Eleverne blev introduceret til deres rolle som historiedetektiver gennem en tankerejse, der skulle stimulere deres fantasi og vække nysgerrighed. Dette etablerede en kontekst, hvor de kan engagere sig aktivt og følelsesmæssigt i opgaven. De fleste elever tog denne del meget seriøst og lyttede spændt. Kun nogle begyndte at grine lidt eller startede at småsnakke, dette stoppede dog hurtigt efter at jeg tilvendte mig eleverne.

Genstandsundersøgelse: Eleverne arbejdede med autentiske genstande som blæksuger, vaskebræt og en kaffemølle. De fik 'tænksomme ledetråde' og spørgeskemaer, der guidede deres observationer og analyser. Da eleverne startede med at undersøge genstandene, var de

alle sammen meget engagerede. Især i starten af deres guides brugte de deres sanser og nogle gange skulle jeg påminde dem, at de også skulle give genstandene til de andre elever i gruppen. Nogle grupper brugte meget tid på at diskutere, hvad de troede genstanden kunne være, og hvilke spor de kunne finde.

Særligt gruppen med blæksugeren fandt den udfordrende, men da jeg udleverede en antik glasskrivefjeder og et blækhus, kom de hurtigt videre. Enkelte elever havde brug for flere skub til at komme i gang, men det hjalp at bruge de "tænksomme ledetråde," som gav dem retning uden at afsløre for meget.

Der blev skabt en nysgerrig og eksperimenterende stemning i klasselokalet. Eleverne var meget opmærksomme på de små detaljer, og mange af dem opdagede spor på genstandene, som de ikke umiddelbart havde set i første omgang. Alle klarede også at finde ud af hvad den genstand de undersøgte var.

Kreativ bearbejdning: Eleverne skulle omsætte deres viden til en kreativ produktion: skrive eller dramatisere genstandens brug og betydning. Dette skulle fremme refleksionen og forankre læringen gennem æstetiske udtryksformer. Under den kreative del var der variation i elevernes tilgang. De fleste skrev små fortællinger, der udviste stor fantasi og beskrev genstandenes anvendelse. De elever, der valgte at lave en dramatisk opvisning, formåede at bringe humor og kreativitet ind i deres fremførelse, hvilket gjorde det tydeligt, at de havde levet sig ind i situationen og forstået konteksten. Andre havde lidt svære med at komme op med noget og beskrev mere hvordan genstanden blev brugt (se bilag 4 – Empiri). Eleverne udtrykte deres forståelse på en måde, der var både personlig og meningsfuld. Flere af dem brugte detaljer fra deres sanselige observationer i deres kreative arbejde, hvilket viste en stærk forbindelse mellem de forskellige dele af forløbet.

Refleksion og opsamling: Forløbet blev afsluttet med en evaluering, hvor eleverne reflekterede over deres læring og diskuterede, hvordan de har arbejdet med genstandene som kilder. Da eleverne blev bedt om at reflektere over deres arbejde, var de i stand til at forklare, hvordan de havde brugt deres sanser til at opdage nye ting om genstandene. De fleste kunne også se sammenhængen mellem deres observationer og de konklusioner, de havde draget. Enkelte grupper havde brug for støtte til at sætte ord på, hvad de havde lært, men med nogle ledende spørgsmål fra læreren kunne de også bidrage.

Evaluering

Evalueringen af mit forløb vil blive baseret på de observationer jeg lavede gennem undervisningen og en produktbaseret evaluering. Her vurderes ud fra elevernes evne til at integrere faglige begreber og forståelse af genstandenes betydning.

Observationsbaseret evaluering: Eleverne var generelt meget engagerede og ivrige efter at undersøge genstandene. De sanselige elementer fangede deres nysgerrighed og jeg bemærkede stor opmærksomhed og fordybelse, når eleverne arbejdede. Derudover kunne jeg se at de virkelig fokuserede på genstandene og ofte ikke ville give dem ud af hænderne. Jeg havde kaffe med til kaffemøllen og blæk til glasfjederen og blæksugeren, så eleverne kunne også prøve at bruge nogle af genstandene.

Produktbaseret evaluering:

De kreative produktioner viste, at eleverne havde opnået en forståelse af både genstandenes fysiske form og deres historiske betydning. Fortællingerne og dramatiseringerne var ikke meget detaljerede, men afslørede en god indlevelse i fortiden. Der var heller ikke så meget tid til denne del, da undersøgelsen af genstandene varede længere end jeg havde planlagt.

Jeg vurderer, at forløbet generelt var succesfuldt, særligt fordi det sanselige og praktiske arbejde fangede elevernes interesse og motiverede dem til at reflektere over genstandenes betydning i fortiden.

Fund og diskussion

Det som overraskede mig

I udførelsen af forløbet var der noget, der virkelig overraskede mig positivt. Eleverne var meget engagerede, da de arbejdede med de historiske genstande. De viste en stor nysgerrighed og motivation for at finde ud af hvad deres genstand var og hvordan den blev brugt i fortiden. At have en virkelig genstand, som de kunne røre ved, observere og endda afprøve til sidst. Derudover overraskede det mig, hvor ivrigt de diskuterede og anstillede hypoteser om hvad genstanden kunne være. Nogle af genstandene var mere genkendelige end de andre selvfølgelig. Læreren gav mig chancen for at overtage klasse for nogle lektioner, gav også til udtryk, at faktisk også de elever, der ellers ikke er så aktive i historieundervisningen, var engageret. Dette var et godt feedback til mig, da jeg selvfølgelig ikke kendte eleverne i forvejen. Dette viste mig, at sanselig læring kan have en særlig evne til at inkludere og engagere forskellige typer elever.

Derudover blev jeg overrasket af, hvor naturligt eleverne brugte de nye fagbegreber som ophavssituation eller funktion i deres diskussioner om genstandene. Selvfølgelig var der her også forskelle mellem eleverne, da deres sproglige niveau ikke er homogent. De fleste har dansk som andet sprog. Jeg havde forventet, at disse begreber måske ville være svære at anvende for en sjette klasse, men det sanselige udgangspunkt gjorde begreberne måske mere forståelige og anvendelige. Eleverne begyndte at bruge dem naturligt i deres diskussioner, især når de arbejdede med spørgeskemaet og reflekterede over, hvordan genstandene blev brugt.

Til gengæld blev jeg også opmærksom på nogle udfordringer. Nogle elever havde svært ved at forbinde deres sanselige observationer med de kildekritiske begreber uden støtte fra ledetråde eller vejledning. Det krævede, at jeg som lærer var aktiv i at stille opfølgende spørgsmål, der kunne hjælpe dem med at se forbindelsen mellem detaljerne og den større historiske kontekst. Det tydeliggjorde, at denne tilgang kræver en velstruktureret ramme og guidning fra min side.

Implikationer og perspektiver

At udføre forløbet har vist mig, at den sanselige og enaktive tilgang kan berige historieundervisningen men måske også min undervisning i andre fag. Inddragelsen af genstande og detektivanalogien, hvor eleverne arbejdede med deres sanser, skabte en undervisning, hvor eleverne både var meget motiveret, men også opfyldte de mål jeg havde sat. Det kan måske diskuteres om disse var for 'lave', men alligevel blev de opfyldt.

Da det var den første gang jeg gjorde noget lignende, er der selvfølgelig nogle områder jeg tror der kan udvikles. Dette er for eksempel tidsrammen for de anselige undersøgelser. Selvom undervisningen var struktureret og der var ledetråde og guidelines til eleverne, kunne jeg forstille mig at afgrænse de enkelte elementer mere og give eleverne tid til mere refleksion ind i mellem.

Jeg vil i fremtiden arbejde mere systematisk med at bruge historiske genstande og sanselig læring, især i kombination med spørgeskemaer og ledetråde, for at give eleverne en klar retning i deres undersøgelser. Jeg vil også være opmærksom på at give tilstrækkelig vejledning, så eleverne ikke mister forbindelsen mellem deres observationer og de kildekritiske begreber.

Konklusion i form af DigiTalk - Voicerecord

Link til filen på Studietube:

<https://www.studietube.dk/media/9459612/0cz20aw0vcic48tdbbx9t9vgjwtrrxirt5rjw277>

Navn og klasse:

TOP SECRET

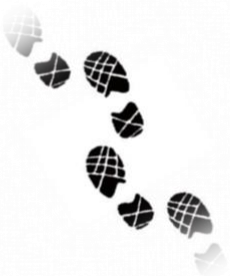
Historiedetektivens
bevismappe

Genstand: _____

Dato: _____

Første observationer

Fokus	Spørgsmål	Svar
Se 	Beskriv genstandens form og størrelse. Hvad minder den dig om? Er der nogle særlige detaljer, mønstre eller mærker på genstanden? Hvilken farve eller hvilke farver har genstanden? Tror du, den altid har haft disse farver?	
Rør 	Hvordan føles genstanden, når du rører ved den? Er den glat, ru, kold, varm osv.? Kan du mærke eventuelle kanter, ridser eller ujævnheder? Hvad tror du, de betyder? Hvis du kunne bruge genstanden, hvordan ville du så holde eller bruge den?	
Hør 	Hvis du forsigtigt banker på genstanden, hvilken lyd laver den? Siger det noget om materialet?	
Lugte 	Har genstanden nogen duft? (Hvis ja, beskriv den.) Hvad kan du lære om genstanden baseret på dens lugt? (kun hvis den har en duft)	

Spor og Beviser 📢

1. Materiale og tilstand:

Hvilke materialer er genstanden lavet af? _____

Hvordan er dens tilstand, og hvad fortæller det om alderen?

2. Detaljer, der fungerer som spor:

Er der særlige mærker, mønstre eller symboler på genstanden?

Kan disse spor fortælle noget om, hvor genstanden kommer fra?

3. Andet bevismateriale:

Noter eventuelle andre spor, du finder interessante eller mystiske:

Analyser og Spørgsmål om Genstanden 🧐

1. Tidsperiode:

Hvilken tidsperiode tror du, genstanden er fra? _____

Hvad får dig til at tro det? (beskriv detaljer, der tyder på dette):

2. Formål og brug:

Hvad blev genstanden brugt til?

Hvem tror du brugte den?

Er der noget lignende du kender fra vores tid? Hvad er forskellene og lighederne?

3. Spørgsmål til videre undersøgelse:

Hvilke spørgsmål har du stadig om genstanden?

Ophavssituation og Konklusioner

>>>1<<<

Historien om genstanden:

Opgave: Skriv en fortælling om genstanden

Opgavebeskrivelse:

Som detektiver skal i nu skrive en historie om den genstand, i har undersøgt. Brug de observationer, i har gjort, til at fortælle historien.

Tanker til jeres historie:

- Det kan være en lille historie der fortæller en situation hvor den blev brugt
 - Fortæl om brugen: Hvem brugte genstanden, og hvad blev den brugt til?
 - Inkludér jeres observationer: Brug de detaljer, I har opdaget, til at gøre historien levende.
-
-
-
-
-
-
-
-

Hypotese og Konklusioner

>>>2<<<

Et lille teaterstykke

Opgave: Overvej jer et lille teaterstykke, kun meget kort, som i kan fremvise foran klassen i slutningen af timen.

Opgavebeskrivelse:

Som detektiver skal I nu fremvise hvordan mennesker bruger genstanden, i har undersøgt. Brug de observationer, i har gjort, til at fortælle historien.

Tanker til jeres historie:

- Det kan være et lille stykke der fortæller en situation hvor den blev brugt
- Fortæl om brugen: Hvem brugte genstanden, og hvad blev den brugt til?
- Inkludér jeres observationer: Brug de detaljer, I har opdaget, til at gøre jeres fremvisning levende.

Bilag 2 – Tankerejse

Luk øjnene, og forestil jer, at vi står foran en gammel tidsmaskine. I dag skal vi på en mission som historiedetektiver – vi skal rejse tilbage til en tid langt fra vores egen for at løse et mysterium. I trykker på knappen, og pludselig mærker I, hvordan luften omkring jer begynder at ændre sig. Rummet bliver sløret, mens vi rejser gennem århundrederne – hurtigere og hurtigere.

Lydene fra vores egen tid forsvinder langsomt og erstattes af noget nyt... eller måske gammelt? Langsomt træder vi ud af tidsmaskinen og ind i en verden, der føles både ukendt og dragende. Som historiedetektiver står I nu midt i en travl gade fra fortiden, hvor livet summer omkring jer. I kan mærke duften af bål, gamle træborde, krydderier og jord – ting, I måske aldrig har duftet før. Lyden af fodtrin på grus og mumlende stemmer fylder luften.

Kig jer omkring og læg mærke til alle detaljerne. Der er mennesker klædt i gammeldags tøj, som bevæger sig hurtigt forbi, alle med et formål. Deres ansigter bærer spor af et liv, I kun kan forestille jer. Nogle bærer kurve fyldt med varer, mens andre slæber tunge lædersække på ryggen. Der er bygninger af træ og sten, og i de små vinduer står tændte lys, som kaster lange skygger ud på gaden.

Pludselig fanger noget jeres blik – det kunne være en mystisk åbning til et gammelt værksted, en mørk døråbning eller et lille rum fyldt med ting, I aldrig har set før. Luften føles tungere her, næsten som om der hviler en hemmelighed i luften. Hvad gemmer sig bag disse vægge? Hvem har gået her før, og hvad var deres historie? Som historiedetektiver er I på sporet af svar, som kun I kan finde.

Hvordan kan vi bruge genstande til at forstå fortiden?

Tænk på alle de ting, mennesker har efterladt gennem tiden: redskaber, tøj, møbler og meget mere. Hver eneste ting bærer en lille del af historien med sig. Når vi undersøger gamle genstande, kan vi finde spor, der fortæller os noget om, hvordan mennesker levede. Vi kan få en fornemmelse af deres hverdag, deres arbejde og de ting, de syntes var vigtige. En lille ridse, et håndtag slidt af brug, eller måske et mærke fra noget, der blev repareret, kan afsløre, hvordan genstanden blev brugt, og hvad den betød for dem.

Ved at studere disse spor kan vi blive detektiver, der ser tilbage i tiden. Genstande kan fungere som små vinduer til fortiden – de giver os et glimt af et liv, vi ellers aldrig ville kunne se. Når vi undersøger en genstand, stiller vi spørgsmål: Hvem brugte denne ting? Hvordan blev den lavet? Og hvad fortæller den os om den tid, den kommer fra? På den måde bliver genstande til kilder, som vi kan bruge til at forstå og genskabe historier fra fortiden.

Din opgave som historiedetektiv

I dag skal I bruge jeres sanser og fantasi til at lære så meget som muligt om en genstand fra fortiden. Som historiedetektiver er I på jagt efter spor. Når I rører ved genstanden, ser nærmere på den og stiller spørgsmål, begynder I at samle stykker af en større historie,

som nogen måske har glemt – men som I kan genskabe. Brug jeres detektivevner og tænk over, hvordan genstanden kunne have været en del af en andens liv. Hvem ved, hvilke hemmeligheder I opdager?

Når vi vender tilbage til nutiden, tager I jeres nye viden med. Som ægte historiedetektiver har I nu værktøjerne til at forstå fortiden gennem de ting, der er blevet efterladt.

Bilag 3 – ledetråd

Blæksuger

1. Tænkeskub: Det er ikke noget man finder i dag. Men elever i skolen har noget lignende.
2. Tænkeskub: Når vi skriver med moderne penne, tænker vi sjældent på at tørre blæk. Hvordan tror du, denne genstand blev brugt til at hjælpe med det?
3. Tænkeskub: Hvad gør vi i dag for at sikre, at skrift ikke tværer ud? Overvej, hvad denne genstand kunne gøre dengang.

Strygejern

1. Tænkeskub: Genstande findes også i dag. Den ser bare meget anderledes ud. Ofte er den hvid og jeres forældre har den sikkert derhjemme.
2. Tænkeskub: Den moderne version kan indstilles til forskellige temperaturer. Hvad tror du, man gjorde for at varme denne genstand op dengang?
3. Tænkeskub: Genstanden hjælper os i huset med at få vores tøj glat.

Vaskebræt

1. Tænkeskub: Denne genstand bruges ikke i dag. I dag har vi en elektrisk løsning i huset.
2. Tænkeskub: Dengang og i dag brugte man også vand til at bruge genstanden.
3. Tænkeskub: I dag kan vi bare trykke på en knap for at vaske tøj. Hvad tror du, denne genstand krævede af dem, der brugte den?

Cylinderhat

1. Tænkeskub: I dag ser vi genstanden sjældent på gaderne.
2. Tænkeskub: Det er del af en mands garderobe.
3. Tænkeskub: Tænk på, hvordan mange går med kasketter eller hættetrøjer i dag. Tror du, denne hat var lige så almindelig dengang?

Kaffemølle

1. Tænkeskub: Det er noget man kan finde elektrisk i nogle køkkener.
2. Tænkeskub: Man bruger den til at lave en varm drik om morgenen
3. Tænkeskub: I dag kan vi købe kaffepulver, der er klar til brug. Hvilke trin tror du, man gik igennem med denne genstand, før man fik sin kaffe?

Brødskeeremaskine

1. Tænkeskub: Det er noget man ikke bruger i dag, nogle gange ser man det i en butik hvor man køber mad.
2. Tænkeskub: Ofte køber vi maden allerede skåret i stykker.
3. Tænkeskub: Tænk på, hvordan vi i dag kan skære brød med en brødkniv. Hvad tror du, denne maskine gør anderledes?

Bilag 4 – Empiri

Ophavssituation og Konklusioner ✿

>>>1<<<

Historien om genstanden:

Opgave: Skriv en fortælling om genstanden

Opgavebeskrivelse:

Som detektiver skal i nu skrive en historie om den genstand, i har undersøgt. Brug de observationer, i har gjort, til at fortælle historien.

Tanker til jeres historie:

- Det kan være en lille historie der fortæller en situation hvor den blev brugt
- Fortæl om brugen: Hvem brugte genstanden, og hvad blev den brugt til?
- Inkludér jeres observationer: Brug de detaljer, i har opdaget, til at gøre historien levende.

vi er nu rejst igennem tiden og er på en meget primær
er der et mærkelige ting, vi bliver på den og bliver der
der : er kol vi tænker over hvad for der er kol !
vi har en teori i vores teori kommer der kol ! også når
kol bliver tungt og vandet bliver varmt så at man kan
leve tøj eller ting nede, vi køber den og tænder
med til et minde.

Bibliografi

- Lund, E. (2016). Kildegransking. I *Historiedidaktikk - En håndbok for studenter og lærere* (s. 93-122). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Fredens, K. (2018). I K. Fredens, *Læring med kroppen forrest* (s. 7-11 , 45-48, 169-178, 183-186). Kbh: Hans Reitzels Forlag.
- Klinge, L. (2024). Engågerede Didaktik i specialundervisningen. *Pædagogisk psykologisk tidsskrift*, 61(1), s. 52-60.
- Gerken, S., & Pietras, K. (2017). Hvor langt er der at gå fra nutiden til Ærtebøllekulturen? *Unge pædagoger*, 78(1), s. 63-70.
- Brodersen, P., Hansen , T., & Ziehe, T. (2015). Den æstetiske dimension i undervisningen. I P. Brodersen, T. I. Hansen, & T. Ziehe, *Oplevelse fordybelse og virkelyst: noter til æstetik i undervisningen* (s. 15-49). Kbh: Hans Reitzels Forlag.
- Woodward, A. (02. Oktober 2020). 'Fake news': A guide to Trump's favourite phrase – and the dangers it obscures. Hentet fra independent.co.uk: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-election/trump-fake-news-counter-history-b732873.html>
- Peters, R. (2021). Fake news og konspirationsteorier. I S. Larsen, & J. Poulsen, *Historieundervisning - En fagmetodik* (s. 291-300). Kbh: Hans Reitzels Forlag.
- von Notz, K. (13. 03 2024). *Unterrichtung durch das Parlamentarische Kontrollgremium Öffentliche Bewertung des Parlamentarischen Kontrollgremiums gemäß § 10 Absatz 2 Satz 1 des Kontrollgremiumsgesetzes Russische Einflussnahme in Deutschland*. Hentet fra 14.03.2024 Inneres und Heimat — Unterrichtung — hib 155/2024 PKGr-Bewertung der „russischen Einflussnahme in Deutschland“: <https://dserver.bundestag.de/btd/20/106/2010655.pdf>
- Shane, S., & Frenkel, S. (17. December 2018). *Russian 2016 Influence Operation Targeted African-Americans on Social Media*. Hentet fra The New York Times: <https://www.nytimes.com/2018/12/17/us/politics/russia-2016-influence-campaign.html>
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2019). *Historie Faghæfte 2019*. Hentet fra emu - Danmarks læringsportal: https://emu.dk/sites/default/files/2023-06/gsk_historie_fagh%C3%A6fte_2023.pdf
- Pietras, J., & Poulsen, J. (2016). Museet, Stedet, Genstanden. I J. Pietras, & J. A. Poulsen, *Historiedidaktik* (s. 251-258). Kbh: hans Reitzels Forlag.
- Madsen, K. (2021). Enactive Movement Integration: En handlingsorientert bevægelsesdidaktik for folkeskolen. *Doktorafhandling, Norges idrettshøgskole*. <https://nih.brage.unit.no/nih-xmlui/handle/11250/2730898>.
- Olesen, M. (2021). Genstande. I S. Larsen, & J. Poulsen, *Historieundervisning - En fagmetodik* (s. 239-249). København: Hans Reitzels Forlag.
- Klinkby, T. (2021). Vejledning af unge: Vejledning-i et neuropædagogisk perspektiv. *UCN Perspektiv*, 10, s. 55-63.
- Kaelble, H. (2011). Prosperitet und Kalter Krieg (1950-1973). I H. Kaelble, *Kalter Krieg und Wohlfahrtsstaat Europa 1945-1989* (s. 81-177). Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.
- Dansk Arbejdsgiverforening. (2007). *LønStatistik 1907-2007*. Hentet fra statistik: https://www.da.dk/globalassets/statistik/til-den-aabne-side/xhistoriske-publikationer/andet/lonstatistikken_100_years_tryk.pdf

- Sørensen, A. (2020). *Efterkrigstiden, 1945-1973* . Hentet fra danmarkshistorien.dk:
<https://danmarkshistorien.dk/perioder/efterkrigstiden-1945-1973/>
- Sørensen, A. (2020). *Efterkrigstiden, 1945-1973 - Kulturelle og sociale opbrud* . Hentet fra danmarkshistorien.dk:
<https://danmarkshistorien.dk/perioder/efterkrigstiden-1945-1973/kulturelle-og-sociale-opbrud>
- Farbøl, R., Sørensen, A., & Olesen, T. (2018). *Oliekriserne og deres betydning for dansk økonomi, 1973-1991* . Hentet fra danmarkshistorien.dk:
[https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/oliekriserne-og-deres-betydning-for-dansk-oekonomi-1973-1991\\$](https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/oliekriserne-og-deres-betydning-for-dansk-oekonomi-1973-1991$)
- Nørregaard Rasmussen, T. (2008). Planlægningsmodeller: En støtte og en udfordring til lærerens viden. I J. H. Lund, & T. Nørregaard Rasmussen, *Almen didaktik - i læreruddannelse og lærerarbejde* (s. 108–128). Aarhus: Kvan.
- Poulsen, J. (2021). Historisk Tænkning. I S. Larsen, & J. Poulsen, *Historieundervisning* (s. 59-70). København: Hans Reitzels Forlag.
- Poulsen, J. (2015). Historisk bevidsthed, tænkning og kompetencer? *Radar - Historiedidaktisk Tidsskrift*, 2(1).